

سفرنامه

شیخی زارا

بسم الله خير الاسماء

صورت کتابچه وراپورت مسافرت منازل بیست و دوخانه از شهر شیراز ب سروستان و فسا و داراب و جهرم و خفرو کوار، الی مراجعت شیراز است، که حسب الامر جهان مطاع اعلی حضرت ظل الهی ارواح العالمین له الفداء که بتصویب حضرت مستطاب اجل اکرم امین السلطان وزیر اعظم مدظله و بان انتخاب جناب جلالینآب اجل اکرم مخیرالدوله و وزیر علوم دام اقباله العالمیه امیر تومان و حکمران فارس دامت شوکتہ بمأموریت و قلم این خانقاده دولت ابد مدت قاهره، محمدحسن میرزا مهندس قاجار مطابق شهرشوال المکرم توشقان لیل خیریت دلیل سنه ۱۳۰۸ صورت اختتام پذیرفته است.

نوشته: محمدحسن میرزا مهندس قاجار

بسم الله الرحمن الرحيم

منزل اول - کنار پل فسا - فاصله ما بین شهر شیراز و پل سه فرسنگ تمام پس از حرکت از شیراز دروازه قصابخانه وضع راه گاهی در امتداد جنوب غربی است و گاهی مایل بجنوب شرقی و کلیه از کنار زراعتهای آبی و چرخمی معمولی فارس میگذرد و این صحرا را بلوک شیراز نامند. قریب دو ثلث مسافت چمن شوره زاری است که در زمستان بخودی خود آب دهد و عبور از آن خالی از زحمت نیست. دهاتی که در عرض راه دیده میشود و با جاده چندان مسافتی ندارند از قرار ذیل است :

سمت یمین : قلعه شاهزاده بیگم، دشت چنار، اوجولو، جعفر

آباد، شیخان. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

سمت یسار : پودمند، سهل آباد، قصر شهریار، احمد آباد .

در تمام امتداد راه کالسیکه حرکت کند و چندان تعمیری ندارد مگر کنار بعضی از مرز زراعتها و بله‌های روی نهرها که مخارج آن مبلغ پنجاه تومان بر آورده شده بفاصله یک فرسنگ از شهر در کنار جاده قریب جعفر آباد ملکی حاجی میرزا کریم طرف دیگر دیده میشود. این قریه مشتمل است بر قلعه آباد چهل خانواری و دو قنات شیرین و عمارت اربابی باغ مشجر میوه‌دار که اغلب میوه‌جات سوا می‌مرکبات در آن موجود است و کاروانسرای قافله انداز و زراعت

آن غله و تریاک ولی امسال کمی از آن را زنگک زده و تا پل فسا - دو فرسخ است. محل اردو در کنار پل معروف به پل فسا است و آبادی ندارد این پل بر روی سیاه آبی بسته شده که از حوالی کوه سبز پوشان می آید و نه چشمه پست مختصریست که با سنگ ساخته اند و در تابستان آب آن بالتمام خشک شود ولی در زمستان و بهار آب زیاد دارد اما گوار نیست و آب مشروب باید از قریه دهنو نیم فرسنگی این نقطه حمل شود در محازات پل قطعه کوهی است معروف پیوزه که برشته کوه مهارلو وصل شود و در این نقطه کمی آهو و گاهی شکار بز و قوچ و در زمستان بندرت کبک یافت شود و اهالی قراء نزدیک این پل در تابستان زیر چادر منزل نمایند و گاهی درنی زار کنار این سیاه آب که ازدور دیده شود . سیورسات اردوی مبارک را از توابع شوبازار و دد نوملکی جناب قوام الملک باید تهیه نمایند .

منزل دویم -- اردوی مبارک قریه مهارلو است قریه مهارلو ملکی نصیرالدوله و در کنار دریای نمک واقع شده فاصله بین پل فسا و قریه مهارلو چهار فرسنگ تمام است پس از حرکت از پل راه دو شعبه می شود از طرف یمین بلوک فیروز آباد و شعبه دیگر بمهارلو و سر وستان می رود وضع راه تقریباً در امتداد جنوب غربی است و بلافاصله از صحرای صاف و مسطحی کویر و شوره زار عبور می نماید که در زمستان بی اندازه گل شده و پس از یکفرسنگ و نیم بدماغه کوهی می رسد که راه از بغله و انحنای ماهور است و در بعضی نقاط باید از ساحل آبی دریای نمک گذشت و قریب نیم فرسنگ بهمین قسم است و بعد راه از دریا قریب به پانصد زرع دور می شود و زراعت های چرخ آبی بلوک چرخه نمایان می شود و بعد بزراعت های چرخ آبی

مهاری لومی رسند و در تمام مسافت دریا که قریب شش فرسنگ و دو فرسنگ کم و بیش عرض دارد، نمایان است و آب آن اغلب از چشمه سار کنار کوه و وسط خود دریاست که جوشش می نماید و خالی از صفا نیست و پس از آن باغات و آبادی مهاریلو پدید می شود. مهاریلو قریه ایست مشتمل بر دو یست خانوار رعیت بومی و باغات مشجر که اغلب آنها انار و انجیر و کمی توت است و آب آن از چشمه های کوهی است که فاصله آن تا آباده ربع فرسنگ مسافت دارد و اکثر آنها غیر مشروب است. محصول آنها غله و صیفی و تریاک امسال هم عیبی نکرده است قریب دو هزار گوسفند دارند و مال بارکش آنها الاغ است. حمام ندارند يك حجر طاحونه در این آبادی است شکار بز و میش و كبك در دامنه کوه مهاریلو همیشه موجود و در کوهسار جنب قریه اشجار جنگلی انار و انجیر و بادام را تربیت کرده اند و پیوند زده اند از خود آبادی دور نمایان و منظره خوشی دارد و هوای این قریه گرم و بواسطه دریا عفو نوت هم دارد. کالسکه تقریباً در این امتداد حرکت میکند قدری سنگلاخ مانعست و پوزة کوه جنب دریا را باید ساخت و اصلاح تمام مابین دو منزل مبلغ دو یست و بیست تومان است. قریه مهاریلو خیلی خرابه بنظر می آید ولیکن اهالی آن مرفه الحال و متمول اند.

منزل سیم - اردوی مبارک قریه خیر آباد است خیر آباد ملکی میرزا احمد خان کار گذار است فاصله مهاریلو و خیر آباد چهار فرسخت راه آن در امتداد جنوب مایل بشرقی است. پس از حرکت از منزل الی یکفرسنگ تمام در کنار زراعت های آبی و دیمی خود مهاریلو عبور میشود از طرفی تا کوه نیم فرسنگ و از طرفی تا دریا هم نیم فرسنگ است. حرکت

کالسکه را چندان مانعی نیست جز آنکه سنگلاخ شدید است و برچیدن سنگها و چند باب پل روی نهرها معادل یکصد و چهل تومان خرج دارد و در اغلب راه قریه مو که آب ابداً یافت نشود يك میدان به مو که مانده راه دو شعبه شود یکی بطرف خفرو جهرم رود یکی بسروستان. کوه طرف یمین کمی جنگلی است و در آن شکار کوهی و پازن و کبک و در جلگه کنار آهو یافت شود در این حدود دریا به اتمام رسد قریه مو که در عرض راه با باغ مختصری ملاحظه شود هوای این قریه بیلاقیست. پس از گذشتن از مو که راه در امتداد وزراعتهای مختلفه است و بعد وارد کویر طولانی گردد و تا خیر آباد باید از همین کویر عبور کرد و در زمستان بواسطه گل و باتلاق زحمت دارد قراء بیت اللهی و کوهنجان وزراعت چشمه انجیری و چادرهای ایل باصری بفاصله نیم فرسنگ کم و بیش در یمین و یسار نمودار است. خیر آباد مشتمل است بر قلعه کهنه مخروبه بدون اشجار هفتاد خانواری بومی و آب آن يك رشته قنات غیر گوار است که نیم سنگ آب دارد و زراعت آن غله و تریاک که هم از آب و هم از چاه کشیده شود. کاروانسرای سنگی مخروبه در نزدیکی قلعه است کوهی مجرد در وسط صحرا بفاصله ربع فرسنگ از قلعه پدید است معروف بخرمن کوه و از قرار مسموع شکار در آن همه نوع موجود است. در حوالی این راه و قریه بوته گز زیاد فراوان است اصل این قلعه در جلگه مسطحی است که خوش منظره است.

منزل چهارم - اردوی مبارک قصبه سروستان است فاصله مابین

خیر آباد و سروستان سه فرسنگ است راه آن در امتداد جلگه موسیعی واقع شده که راه آن بلوک کلیه در این جلگه است اغلب راه از کنار

دهات واقعه در سمت یمین مانند سعادت آباد و کند و حسین آباد و کته گنبد میگذرد و غیر این قراء دیگر در سمت یسار آبادی دیده نمیشود و تمام راه از وسط زراعات و انهار و قنوات مختلفه است تا وارد سروستان شود و مخارج تعمیر آن مبلغ شصت تومان است. سروستان عبارت از دو آبادی متصله بیکدیگر است یکی معروف به نزنک و ملکی جناب حاجی نصیر الملک که قریب سیصد خانوار جمعیت دارد و دارای اشجار میبودار و دیگر قصبه موصوف به برزوست که اصل سروستانست و تمام این آبادی آن باغات مشجر بسیار باصفا که قریب نیم فرسنگ محیط آنست محدود شده و در حقیقت سبزستانست نه سروستان این قصبه برزو مشتمل است بر چهار صد خانوار جمعیت و بیست باب دکا کین لازمه و سه باب حمام و یک تکیه و آب انبار بزرگ و عمارتی معروف بحسینیه که محل حکومتست و اغلب این آبادیها بحکم حضرت معتمداله و له باهتمام علیخان قاجار که حاکم آنجاست انجام یافته و الحق جای بسیار با صفا و پاکیزه و کلیه دارای چهار رشته قنات و چشمه است برف از دو فرسنگی در تابستان حمل شود کوه سمت شمال آن معروف بسراکوه خدا و کوه جنوب بکوه گشتهاب جنگل معروف بشدید در چهار فرسنگی آبادی واقعه مردمانش اغلب باکمال حرفه ملکی دوزی و نمد مالی مرغوب مخصوص بسروستانست کوجهای آن اکثر وسیع و تمام درب خانهها را بحکم حکومت سفید کرده اند تمام بلوک سروستان قریب به بیست و پنج قریه است میوه جات آن بادام و انگور و سیب و گردو و انار و نخل است مرکبات نیز بعمل آید معدن نمک ممتازی در حوالی سروستانست که با طرف حمل شود تنها کوی سروستان زیاد است ولی مرغوب نیست

زراعت آنرا کمی زنگک زده است شش باب مسجد متوسط در این آبادی است شکار آن فراوان خاصه کبک و در کوه قوچ و پازن موجود است .

منزل پنجم - اردوی مبارک محل معروف بمیان جنگل است فاصله مابین این دو منزل چهار فرسنگ و نیم تمام است پس از حرکت از سروستان و گذشتن از باغات راه در امتداد جنوب شرقی و از جلگه با نشیب و فرازی است که اغلب آن سنگلاخ است تا به آسیا نزنک رسند و پس از آن تا یکفرسنگ دیگر راه در ماهورهای دامنه تپه است و جنگل سروستان این جنگل دارای تپه های خشک و اشجار بسته کوهی و بادام تسلیخ میباشد و چندان انبوه نیست و آب آسیا و قریه نزنک از دره مابین جنگل و تپه جاری و هم راه است تا به برج قراولخانه که دو فرسنگی سرو - ستان است رسند ده نفر تفنگچی باصری در این برج قراول هستند این نقطه بواسطه آب و چمن و اشجار و دورنمای جلگه خالی از صفایست شکار کبک و قوچ و بز و پلنگ و گاهی خوک درنی زار آن موجود است - راه کالسکه تا اینجاسوای زیادی سنگلاخ عیبی ندارد و تعمیر آن در چند نقطه تا این محل سیصد تومان است. پس از حرکت از قراولخانه تمام راه الی جلگه کاروانسرای جدید البنا میانی جنگل که از بناهای مرحوم معز الملك است قریب دو فرسنگ و نیم از ماهورهای سنگی و گردنه و نشیب و فراز جنگل سخت و سنگلاخ میگردد و معروف به جنگل شدید است و تمام آنرا باید تعمیر نمود و قریب ششصد تومان خرج دارد و ابداً آب و آبادی در این حدود نیست تا در نیم فرسنگی کاروانسرای آب اندک و قنات کوچکی پدید شود و باین آب ایل باصری ساکن این محل زراعت مینمایند. ناتمام